
Алекса Шантић

САБРАНА ДЕЛА

НЕВЕН

ПРЕДГОВОР

I

Јован Дучић за Шантића рече да је био „ненадмашна лепота карактера и достојанства“, а Јован Скерлић да у „стиховима меће откуцаје свог срца, не као песник, но као човек.“ Срце овог нашег великог лиричара је како у поезији, тако и у животу, увек куцало за друге.

Шантић је песник који је свестан да је све оно о чему пева у својим песмама нераздвојни део целине. И када се говори о тегобном човековом животу ова поезија зрачи антрополошким оптимизмом, јер живот увек даје могућност савладавања зла, а то значи да ова поезија нуди могућности и помаже појединцу да пронађе себе, али и српском народу да сазна своју судбу. Својом поезијом је и тешио и будио. Песник је тај који ће да препозна бол и појединца и народа и кад су други зашли у немаштину и беду. Он је први широм отворио врата лирике знојавом народу, његовим тешким радовима и мукама. Са завршеним ратом нису се завршиле трагедије. Оне су се и продужавале и песник није одвраћао поглед од њих. Он није претерао када је говорио о себи: „Мене све ране мога рода боле и моја душа с њим пати и грца“. Шантићево ја није могло без свог херцеговачког завичаја, без његовог ти.

Милош Црњански је често говорио: „Ја нисам читао Шантића — зашто бих га читао? Када хоћу да читам, читам сонете Микеланђела, али сам Шантића поштовао“.

II

Поезија Алексе Шантића креће се између два традиционална опредељења, између личних и колективних осећања, љубави и родољубља, идеалне драге и напаћеног народа. Као љубавни песник развио се под утицајем севдалинки,

муслиманских народних песама. У њима је дочаран оријентални амбијент башта, бехара; девојка која се појављује сва је окићена ђерданима, бујне, изазовне, али скривене лепоте. Чежњиво, чулно расположење прелази у тугу због неузвраћене љубави и усамљеност која наилази.

Емина

Синоћ, кад се вратих из топла хамама,
Прођох покрај баште старога имама,
Кад тамо, у башти, у хладу јасмина,
С ибриком у руци стајаше Емина.

Ја каква је, пуста! Тако ми имана,
Стид је не било да је код султана!
Па још кад се шеће и плећима креће...
Ни хоџин ми запис више помоћ неће!...

Ја јој назвах селам. Ал' мога ми дина,
Не сће ни да чује лијепа Емина,
Но у сребрен ибрик захитила воде
Па по башти ђуле заливати оде;

С грана вјетар духну па низ плећи пусте
Расплете јој оне плетенице густе,
Замириса коса ко зумбули плави,
А мени се крену бурурет у глави!

Мало не посрнух, мојега ми дина,
Но мени не дође лијепа Емина.
Само ме је једном погледала мрко,
Нити хаје, алчак, што за њоме црко'!...

(1903)

Алекса Шантић, писац најпознатије и најславније песме „Емина“, рођен је 27. маја 1868. године у Мостару, граду опасаном реком Неретвом чувеном

по старом мосту у срцу Херцеговине, где је провео већи део свог живота. За Алексу, Мостар беше господар његовог бића, његовог срца, стваралаштва и не знам да ли је још неки песник осећао сву патњу и бол свог града, као наш песник своју Паланку.

Права књижевност јавила се у Босни тек крајем 19. века, када су услови за рад постали лакши, а општа безбедност боља и када су се развиле непосредне и врло живе сталне везе са књижевним покретима из Београда и Новог Сада с једне стране, а Загреба с друге. Али, прво, право књижевно средиште није постало Сарајево, већ управо Мостар. У њему су деловали и муслимани и фрањевци. Православном елементу Херцеговене није у први мах било до књижевности. У једном дугом и крвавом устанку, наши су људи били усмерени на један правац- да изађу живи и здрави. Када је проглашена општа амнестија, у њима се јавља стари дух авантуре и акције. Мостар је први основао српску читаоницу; организовао прво српско занатлијско друштво; никла је српска банка. Његово певачко друштво „Гусле“ најбоље је у целој земљи, а најшире схвата и најбоље представља своју уметничко-националну мисију. Све ово показује колико је активности било у том граду и како се она добро употребљавала. У свим тим покретима, у врло видној мери, учествује и наша прва књижевна генерација: Шантић, Дучић, Ђоровић и остали њихови другови, који су свој посао схватили као једну врсту националног бунта. У Мостарском друштву Шантић и његови другови имају више дужности. У Гуслама Алекса је и певач и дилетант и по невољи хоровађа. Као хоровађа, врло је лепо свирао на виолини, он је и композитор.

III

Њихов лист „Зора“, који је излазио од 1896. до 1901. није имао готово ничег заједничког са начином уређивања „Босанске Виле“. Од почетка је била књижевни лист, окренута само уметничким текстовима. Неговала је уметност идући у артизам и показивала своје естетичке тежње већ самим обликом и опремом листа, која је била отмена, скупа и са последњом модом у штампарској техници. Мостарска група књижевника развила је врло жив интерес код своје публике за сва питања књижевности и културног напретка.

Априла месеца 1896. изашао је први број Зоре и то без икаквог увода или најављивања програма новог часописа. Почео је једноставно Шантићевом песмом „Остајте овде!“

Остајте овде

Остајте овдје!... Сунце туђег неба,
Неће вас гријат ко што ово грије;
Грки су тамо залогаји хљеба
Гдје свога нема и гдје брата није.
(...)
Овдје вас свако познаје и воли,
А тамо нико познати вас неће;
Бољи су своји и кршеви голи
Но цвијетна поља куд се туђин креће.
Овдје вам свако братску руку стеже-
У туђем свијету за вас пелен цвјета;
За ове крше све вас, све вас веже:
Име и језик, братство, и крв света.
(...)

(1896)

Међу родољубим песницима несумњиво заузима прво место својом топлином, искреношћу и непосредношћу израза, његове патриотске песме су изражавале, не само његова лична осећања, но и осећања целог поробљеног народа Босне. То је и разумљиво када се има на уму да је његов родни завичај био под турском и аустријском силом. Тежак живот херцеговачког сељака и радника, исељавања, устанци, ратови за ослобођење од Турака, нашли су своје место у лирици овог песника. Шантићев први интимни немир потрајаће до 1900/1901. То је период у којем он пише мало родољубивих песама, иако Остајте овдје стоји на самом почетку овог периода. У овој песми он у приказу стереотипа о другим културама уноси иронију и цинизам истичући злу балканску крв. Његова лутања оваплоћују се у неубедљивој поезији отужних и наивних слика у којима износистереотипе о култури горкој као пелин. Шантић је окренут националним питањима али, нажалост, уследиће разочарање услед претераног идеализма. Шантићева карактеристика у песми Остајте овдје јесте да све мотиве одређена патријархална грађа која обједињује све мотиве песме и савршено се употпуњује у стереотипне представе. Шантићева везаност за родни град и домаће огњиште је јака и трајна, а њено кидање изазива бол у песниковој души. Био је човек свог поднебља, патријархално васпитан. Шантић је, први после старих гуслара, испевао стихове као уметник једног новог и културнијег доба.

IV

У Шантићевом песничком развоју највише утицаја имали су Змај, Војислав Илић и немачки песници, а од њих Хајне је предњачио, кога је и преводио. Није се европеизирао, већ је до краја остао веран националном и социјалном идеалу прошлог века. Три велике теме његове поезије су: љубав, породица и родољубље, а најчешћи мотиви су: побожност, патриотизам, пролазност младости, породично огњиште и природа.

Осећајан, елегичан и сетан, са благом слутњом смрти и смиреном свешћу о пролазности, најбоље стихове је написао као песник прелазне епохе српског модернизма. У околностима драматичних промена, у време анексије Бих, два балканска рата, неуспеха у љубави, тешких песникових обољења и брзог умирања најближих, производило је ретку људску драму, коју је показао у већем делу стваралаштва.

Шантићево поимање Бога, као носиоца правде и истине и, истовремено, тешитеља уцвељених и одбачених, утемељено је у православној тематици, творца замишља у слици патријархалног старешине, чије је око свевидеће, а душа му је пространа и прима у своје окриље патње свих оданих му верника.

(...)
И јеца звоно
Боно,
По кршу дршће звук;
С уздахом туге
Дуге
Убоги моли пук.

Клече мршаве
Главе
Пред ликом бога свог-
Ишту, Ал' тамо,
Само
Ћути распети бог.

(Вече на шкољу, 1904.)

V

„У један сат по подне“ — извештава дописник „Времена“ — „дошла је у Српски Дом песникова родбина, а у два часа су чланови српског певачког друштва „Гусле“ и хрватског „Хрвоја“ изнели ковчег из Дома и унели га у кола. И тело мртвог Шантића по дивном ведром дану пошло је на своју последњу шетњу кроз Мостар. (...) Поворка је обишла око целог Мостара и у њој је узело учешће све грађанство. Овакву жалост и овакав погреб Мостар није никада до сада видео. А народ, био он муслиман, православни или католик, звао се он Хрват или Србин, подједнако је тужио и оплакивао свог великана и песника. Сви су говорници истакли Алексу Шантића као песника јединства и братства, али као да је то најдирљивије учинио мујезин, који је при пролазу спровода, са минарета Церничке џамије, топлим гласом отпевао „последњу молитву праштања“. Тако је то изгледало 2. фебруара 1924. када нас је напустио Алекса Шантић, један од најзначајнијих песника српске лирике. Као друштвено активни православац успео је да богатство свих оних који су живели на једном простору споји својим делом на начин због кога му се сва три народа не само са радошћу и носталгијом враћају, већ га памте као песника чија је реч надмашила етничке, социјалне, политичке и чаршијске поделе.

Филм о Алекси, снимљен 1991. године, завршава се реченицом: „Ко зна гдје је отишао Алекса. Да ли у рај или у аџет“.

Ивана Урошевић

ПОЕЗИЈА

СВЕТА ЈЕ ПЈЕСМА...

ПЈЕСМА

Шта је пјесма? — Искра света,
Из љубави што ј' зачета,
Да нам кратки слади вијек.

Шта је пјесма? — Моћна сила,
Из милости што с' развила,
Да нам тузи пружа лијек.

Шта је пјесма? — Трунак раја,
Којим болник, сред очаја,
Блажи, гуши тешки јад.

Шта је пјесма? — Слатко пиће,
Што нам слабо кријепи жиће,
Души ствара свети над.

1888.

ТИЦИ У ЗАТВОРУ

Гледам тебе, тицо мала
И скучене твоје дворе,
Па се питам: како ти је
Без твог друга и без горе?

У тавноме сјену круга,
Гдје се бол и туга слама,
Зар ти срце јоште живи
Милим гласом у пјесмама?

Лахки полет твога крила
Свезала је жица пуста;
Мјесто горе над главом ти
Тврдих жица мрежа густа.

Изумрли слатки часи
Кад се оно сунце роди,
Ти са гране поздрављаш га
Слатком пјесмом у слободи.

А сад туде, у закутку,
Међ' зидинам' мрачног двора,
Нити знадеш кад је вече
Ни кад сунце буди зора.

САДРЖАЈ

ПРЕДГОВОР	5
---------------------	---

ПОЕЗИЈА

СВЕТА ЈЕ ПЈЕСМА...

ПЈЕСМА	15
ТИЦИ У ЗАТВОРУ	16
ТИЦИ У ЗАТВОРУ	18
НОЋНА ПЈЕСМА МАЛИЈЕХ СРПКИЊА	19
ПОНОЋИ ЈЕ...	20
СЛАВУЈУ	21
ТА, КО МОЖЕ?...	22
ДИВНА ЈЕ ЗОРА	23
БОЛНИК	24
ВОЈИСЛАВУ	25
ПЈЕСНА ПЈЕСНИ	26
СВЕТА ЈЕ ПЈЕСМА...	27
БРАНКОВА ДУША	28
ПОКОЈНОМ ВОЈИСЛАВУ	30
О, ПЈЕВАЈ СРЦЕ МОЈЕ...	31
ПЈЕСМИ	32
ЗАРОБЉЕНИ ПЈЕСНИК	34
ПЈЕСНИК	35
МИЛЕТИ ЈАКШИЋУ	36
МОЈА ПЈЕСМА	37
НАША ПОЕЗИЈА	38
КРАЉ И ПРЕПЕЛИЦА	39
МУЗИ	40
ХАЈДЕМО МУЗО	41
ТРУБАДУР	42
СУСРЕТ	43
БАРД	45
ВИШЊИЋЕВЕ ПЈЕСМЕ	46
ПРОЛОГ	47
ПОКЛИЧ	48
ПЕСМА ЈАКИХ	49
СВИРАЧ	50
ПОСЛЕДЊИ ЛЕТ	51
ТЕМА	52
ВЕЛИМИРУ РАЈИЋУ	54
СА БРАНКОВОГА БРЕГА	56

И ОПЕТ МИ ДУША СВЕ О ТЕБИ САЊА

ЉУБИМ ЛИ ТЕ?	59
У СЛАЂАНОМ ГЛАСУ...	60
АКО ХОЋЕШ...	61
ВИЛА	62
ДА ЛИ ЧУЈЕШ?...	63
МИЛО МЈЕСТО	64
ПЕХАР ОД РУБИНА	65
КОМШИНИЦЕ	66
ЛАКУ НОЋ!	67
***	68
АНЂЕО ЉУБАВИ	69
СНОВИ	70
ЉЕЉОВ ДАР	71
РУЖИ	72
ПРОЉЕЋЊА НОЋ	73
ТИ СИ...	74

РАЈ И МИЉЕ...	75
***	76
У СНОВИМА	77
МОЈОЈ СЕЈИ	78
ПРУЖИ МИ ПЕХАР...	79
ОТВОРИЛА СИ ДВЕРИ	80
***	81
МИРНА НОЋ	82
ИЗ ДАЉИНЕ	83
СВИЈЕТЛА ЈЕ МИСО МОЈА...	84
ЦВИЈЕТАК У РОСИ	85
САХРАЊЕНО МИЉЕ	86
МОМЕ АНЂЕЛУ	87
У ДУБИНУ ДУШЕ МОЈЕ...	88
***	89
ВЈЕЧИТА МЛАДОСТ	90
ШТО ЗАСТАШЕ ГРУДИ МОЈЕ?...	91
ХОДИ, МИЛО ЧЕДО МОЈЕ	92
РУЖА	93
РУЖИН САН	94
ЉУБИМ...	95
РАЈСКИ ТАЛАСИ	96
МОЛИТВА	97
НОЋ	98
ТВОЈ УЗДИСАЈ	99
ЈОШ ЉУБИТИ МОГУ...	100
ВЈЕРУЈ...	101
РАЈ	102
***	103
СЈЕТИ МЕ СЕ...	104
ЉУБИ!...	105
ВЕСТАЛКА	106
У ВРТУ	108
ПЛИЈЕН (ВЕРЗИЈА I)	109
***	110
ПЛИЈЕН (ВЕРЗИЈА II)	111
***	112
***	113
***	114
***	115
И ОПЕТ МИ ДУША СВЕ О ТЕБИ САЊА	116
ГРИВНА	117
***	118
***	119
***	120
***	121
***	122
***	123
***	124
***	125
ЉУБАВ	126
ШТО ТЕ НЕМА?...	128
СЕСТРИ	129
ИСТОЧНИ ЗРАЦИ	130
У НОЋИ	135
ПОНОЋЊИ САНАК	136
НИМФА	137
***	138
***	139
ПОШЉЕ МНОГО ЉЕТА	140
ПРИЧА	141
ВИЗИЈА	144

***	145
***	146
***	147
НЕ КУНИ МЕ!	148
ВИТЕЗ	149
МЈЕСЕЦУ	152
***	154
***	155
***	156
***	157
МИРТЕ	158
***	164
***	165
СЈЕНКЕ	166
МОЈА КОМШИНИЦА	178
ХОДИ, ДРАГА...	180
АЛИ-БЕГОВ СЕВДАХ	181
ГОНЦЕ РУЖО...	183
ПОРУКА	185
ЂУРЂЕВО ЈУТРО...	186
БОНА НАЈЛО...	187
ЛИЈЕПА ЈЕ ХАНА...	188
ЕМИНА	190
ПРЕЂИ БОСНУ...	191
НА ПОТОКУ	192
ЕЛЕГИЈА	194
***	195
ОБЛАК	196
ЧЕЖЊА	198
ЖЕЉА	199
ПОШЉЕ ЗАБАВЕ	200
НЕ ВЈЕРУЈ...	201
ПОШЉЕ МНОГО ЉЕТА...	202
***	203
ЧЕКАЊЕ	204
ПРОЉЕЋЕ	205
МЛАДОСТ	206
ЈЕЛА	208
СТАРА ПЈЕСМА	210
У ПОЉУ	211
ПРЕД МОДЕЛОМ	212
ПОД ЈОРГОВАНОМ	213
О ПУТНИЦИ ЖДРАЛИ...	214
ЈЕСЕН	215
ЖЕТВА	216
НА ИЗВОРУ	217
ВОЗАРЕ, ПОХИТИ...	218
БЕХАР	219
ЈЕДНА СУЗА	221
РУЖА	222
ПОД БЕХАРОМ	223
ДУША	224
ПОЗНИ ЧАСОВИ	225
ПОКИДАНЕ СТРУНЕ	226
ПОД ВРБАМА	227
ПРЕД КАПИЦИКОМ	228
НЕМИР	229
ЗВЕЗДЕ	230
ЛЕПТИР	231
ЛЕТО	232
ПРИЗРЕНСКА НОЋ	233
У ЉУЉАЈЦИ	234
ШЕРИФА	235
ВАТРА	236
НА МЕРМЕРУ ЧЕСМЕ	237
КОБНА ВЕЧЕ	238
ЉУБАВ	239
ИЗ БОЛНИЧКЕ ЋЕЛИЈЕ	240
ПОД МУШЕБАЦИМА	242

ОТАЏБИНО МОЈА

ВОЛИМ КЊИГУ	245
ГОРИ	246
У ГАЈУ	247
БОРБА	249
ГОЛОМ СТИЈЕЊУ	250
ЈА ТЕ ЉУБИМ...	251
ТВРДА СТИЈЕНА	252
СРБАДИЈИ	253
МОЈЕ СРПСТВО	254
ОРАО	255
КЛЕТВА	256
СРПСКА ВИЛА	257
ЈЕДНА НОЋ ДЕСПОТА ЂУРЂА БРАНКОВИЋА	258
ЈЕСЕЊИ ДАН	260
ИЗГНАНИК	261
НОЋ У БОКИ	276
ЗАБОРАВИМО...	277
ОТАЏБИНИ	279
ЈА НЕ МОГУ ОВДЈЕ...	281
СЕОБА	282
ЕЛЕГИЈА	283
НОЋ ПОД ОСТРОГОМ	285
СРПСКА ХИМНА	287
О ЗЕМЉО МОЈА...	288
НА УБОГОМ ПОЉУ	289
БОКА	290
СЛОБОДА	291
МИ ЗНАМО СУДБУ...	292
МОЈА ОТАЏБИНА	293
ГОРО МОЈА...	294
НА ПОВРАТКУ	295
О БОРЕ СТАРИ...	297
ОТАЏБИНО, ГДЈЕ СИ?	299
СЛУТЊА	300
ПРОЛАЗЕ ДАНИ...	301
ОРЛУЈ, КЛИКЋИ, ОРЛЕ БЕЛИ!...	302
ПРИЗРЕНЕ СТАРИ...	303
ОХРИДСКО РОБЉЕ	304
КОСОВКА	305
ПОВРАТАК (а)	306
НА ОБАЛИ ДРАЧА	307
ЕСАД ПАШИ	308
ОПРОШТАЈ	309
ВАЗНЕСЕЊЕ	310
МОЈИ ОЧЕВИ	311
ОТАЏБИНИ	312
ПЕСМА ЈЕДИНСТВА	313
ПОСЛЕ ОКОВА	314
ВИДОВДАН	315
СТАРИ СЕЈАЧ	317

ЗОРА

ПРОЉЕЋЕ	321
ПРОЉЕТНА ЗОРА	323
МОРУ	324
ОЈ ПОТОЧЕ...	325
НА МЈЕСЕЧИНИ	326
ОЈ ИСТОЧЕ...	327
ПРЕД ПРОЉЕЋЕ	328
НА МОРУ	329
ПОД НАРАНЧАМА	330
ГЛЕДАО САМ...	331
***	332
ПРЕД ПРОЉЕЋЕ	333
ПРОЉЕТНИ ДАН	334
ЉУБИЧИЦИ	335
У ВЕЧЕРЊЕМ СЈАЈУ	336
ПЛИЈЕН	337

НОЋ	338
СИМЗЕРЛА	339
НОЋ	340
ФАНТАЗИЈА	341
НОЋ	343
НА ЈАДРАНУ	344
ЗОРА	345
ПОД СУНЦЕМ	346
ХРИЗАНТЕМА	347
НОЋ	348
ПОТОК	349
СВИЈЕТЛИ ПУТ	350
ЗВОНО	351
ОЖИВИ МЕНЕ, НОЋИ...	352
ВОДЕНИЦА	353
ПУТНИК (а)	354
НА ПОЧИНКУ	355
ПОД ЈЕДРИМА	356
СНИЈЕГ	357
ПЛАНИНСКО ЈУТРО	358
ЗИМСКО ЈУТРО	362
ПОД ОСТРОГОМ	363
У РАНИМ ЧАСОВИМА	364
ЈУТРО	365
ПРАЗНА КОЛИБА	366
СВИЈЕТЛА НОЋ	367
НА ЖАЛУ	369
БАЈКА	371
СИЈАЧИ	373
ПОД ЈАБУКАМА	375
ПОЗДРАВ	376
ПОВРАТАК ИЗ РАЈА	377
БЕГ РАШИД-БЕГ	380
МЕТЕОР	381
ПОКОЈ	382
КИРИЦИЈЕ	383
СРЦЕ	388
НЕРЕТВА	389
ЗВЕЗДЕ	390
МОЈ ОТАЦ	391
ПАХУЉЕ	392
ЖЕТЕОЦИ	393
СЕЋАЊЕ	394
МОМЧИЛО	395
ПРАЗНИК	396
ЈУТРО НА КОСОВУ	397
ПРЕД БИТОЉЕМ	398
ГОЈКОВИЦА	399
БАЛАДА	400
НА ВРХУ КАЧАНИКА	401
НА МРТВОЈ СТРАЖИ	402
ПОНОР	403
ЗГАРИШТЕ	404
ПЕЋИНА	405
ОТАЦ	406
ЗИМА	407
НА ПРИПЕЦИ	408
ПОБЕДНИК	409
КОЛЕБАЊЕ	410
МОЈА ЉУБАВ	411
НОЋ У ТРПЊУ	413
ЛУЦИФЕР	414
НОЋНА ФАНТАЗИЈА	415
ПЛАЧ АЛХАМБРЕ	418
ЗОРА	419
ПОГЛЕД С ВРХА	420
АНАХОРЕТА	421
АКШАМ	423
САРАЈЕВСКИ ТЕФЕРИЧ	424
МЕСЕЧИНА	425
МОРЕ	426

БЕГЛЕР-БЕГ	428
ПРОЛЕТЊА БУРА	430

О КЛАСЈЕ МОЈЕ

У РАВНОМ СРИЈЕМУ	433
НА РАД	434
МОМЕ БРАТУ У ДАЉИНИ	435
ВИДА	436
ЦРНКУ	438
СУНЧА СЕ...	439
МЛАДИ МОРНАР	441
ШЕГРЧЕ	442
МОРНАРУ	444
РАТАРУ	446
ХЕРЦЕГОВАЦ НА СТИЈЕЊУ	447
СРБИНОВО ОРУЖЈЕ	449
ХЕРЦЕГОВАЦ НА МОЛИТВИ	451
ОСТАЈТЕ ОВДЈЕ...	452
РОБ	453
РОДИО СЕ СПАС!	457
ПОНОР	458
ОРАЧУ	460
О, ПУТНИЧЕ...	461
ВЕЧЕ НА ШКОЉУ	463
КОВАЧ	464
ХЉЕБ	465
РИБАРИ	466
ПОД КРСТОМ	467
ПИСМО	468
ХРИСТОС ПЛАЧЕ	469
ПУТНИК (б)	470
ПОГРЕБ	471
ПРЕД КОЛИБАМА	472
СЕЛО	473
О КЛАСЈЕ МОЈЕ...	475
ВЕЧЕРЊА ЗВОНА	476
КАМОТУЧА	478
НА МОЛИТВИ	479
ЈУТРО ЖЕТВЕ	480
ВЕЧЕРЊА ЗВОНА	483
ВЕЧЕ НА ХУМКАМА УБОГИХ	484
УГЉАРИ (ВЕРЗИЈА I)	485
УГЉАРИ (ВЕРЗИЈА II)	486
ОКО ВАТРЕ	487
ПОВРАТАК (б)	488
ТАРАБОШ	490
ОРАЧ	491
ТЕЖАК	493
РУЧАК	494
ПЕСМА ПОДЗЕМНА	495
ПЕСМА ИНВАЛИДА	496
КОВАЧ	498
ПОСЛЕ ОКОВА	499
ТЕЖАКУ	500
МАТИ	501
СЕЉАНКА	503
РУКЕ	506

ПУСТА НОЋИ...

НАШОЈ ГОРИ	511
НЕМИЛОСНОМ БОГАТАШУ (I)	512
НА БРИЈЕГУ	513
НЕМИЛОСНОМ БОГАТАШУ (II)	514
НОВИ СРПСКИ МАЧ	516
КОГА ДА ПОШТУЈЕМО?	518
НА ОБАЛИ	520
ИМАДЕ ВАС МНОГО...	521
ЦРВ	522
ВИ...	523

ЖИВИ!	524
СТРАЖАР ОТАЋИНЕ	525
СЈЕЋАШ ЛИ СЕ, СРЦЕ?	526
***	527
ПУСТА НОЋИ...	528
УМРЛИ СТЕ...	530
ЗНАШ ЛИ, БРАТЕ, НЕВЕСИЊЕ РАВНО?	532
МОЛИШ СЕ...	535
БРАЋА	537
ОХРИДСКА ВИЛА	539
ИЗ „САЛОНА“	540
НЕ ЧУВА СЕ ТАКО ОБРАЗ И ПОШТЕЊЕ	542
***	543
ПЕЋИНЕ	544
„УСТАВ“	546
БЕГОВИМА	548
ГАВРАНОВИ	549
МАРСЕЉЕЗЕ	550

СНИВАО САМ...

БОГ СЕ СМИЛОВАО	553
ЗВИЈЕЗДА ЈАТО	554
СРБИНУ	555
НА МЈЕСЕЧИНИ	556
ГЛЕДАО САМ	558
МАТИ	559
ПОЗДРАВ	561
У ГАЈУ	562
ГЛЕДАО САМ НЕБО...	563
НА ПОСАО	565
НАДА	566
ПРЕД ЗОРУ	567
РОБ	568
ГДЈЕ МНИДИЈАХ...	569
ЛАВ	571
СНИВАО САМ...	572
НИЈЕ ДАВНО БИЛО...	573
ОЈ МЛАДОСТИ...	575
У БОЛЕСТИ	576
БРАЋИ	577
ПРИТАЈИ СУЗЕ...	578
ПУНА ДУША	579
МАЈЧИН ГОВОР	580
РАДИ...	581
ПОД ПЛАВИМ НЕБОМ	582
НЕ ПРУЖАЈ РУКЕ...	583
ЧЕЛА	584
БЛАГО ТЕБИ...	585
СРПСКЕ РАНЕ	586
НЕ МОГУ...	587
НА ОБАЛИ	588
ГОРШТАК	589
СНИВАО САМ...	590
НЕ ЗАСТАНИ...	592
О, ГДЈЕ СИ, БОЖЕ?	593
ХИМНА	594
МОЈА МОЛИТВА	595
ЖИВОТ	596
НА ПОДВИГУ	597
ВЈЕРУЈ И МОЛИ	598
ПРЕД РАСПЕЋЕМ	599
МРАК	600
ГДЈЕ ЈЕ РАЗМАХ СНАГЕ ?...	601
ХРИСТОВ ПУТ	602
***	603
МОЈА МОЛИТВА	604
МОЈ ЖИВОТ	605
СРЦУ	606
У АЛБУМ	607
***	608

ЈА И МОЈ ПРИЈАТЕЉ	609
ЦРНОГОРКА	610
ПРОЉЕТНЕ ТЕРЦИНЕ	611
МИ СМО НА ПО ПУТА...	612
УЗ ХРИДИ ЖИВОТА	613
ХАРФИ	614
ЛЕПТИРОВА ПЈЕСМА	615
БОЛОВИ	616
ПЕСМА С ВАРДАРА	617
МОЈА СОБА	618
ЖЕТВА	619
МИТОС	620
ПУТНИК	621
МОЛИТВА	622
ПРИЈАТЕЉУ	623
ТАМНИ ТРЕНУЦИ	624
ПЕСМА НАШИХ ЂАКА	625
НА МОЛИТВИ	627
ПЕСМА БИБЛИЈСКА	628
ПУТНИЧКА ПЕСМА	629
ЖИВОТ	630
ПЕСМА ДУШЕ	631
СЕНКЕ	632
МОЈИ ПУТЕВИ	633
НА ДНУ ВАЛА	634

НАД ХУМКАМА

НА ГРОБУ МИЛЕ МИ СЕСТРЕ	637
ЉУБИМО СЕ	639
***	640
СЛАТКИ САНЧЕ!	642
НА ОЧЕВУ ГРОБУ	643
СЕСТРА	644
СРПСКОМ ОЦУ	646
ПОВРАТАК	648
НА СЕСТРИНОМ ГРОБУ	650
ВЕЧЕ	652
***	653
***	654
У СЈЕЋАЊУ	655
НА ОДРУ БРАТА ЈЕФТАНА	656
***	657
***	658
***	659
***	660
***	661
***	662
***	663
***	664
НА ГРОБУ ЈОАНИКИЈА ПАМУЧИНЕ	665
НА ОДРУ БРАТА ЈЕФТАНА	667
***	668
***	669
МАЈЦИ	670
НА ГРОБЉУ	672
ПОД НАШИМ КРОВОМ	674
ИДИЛА	676
МАЈЦИ	677
ЈЕСЕНСКО ВЕЧЕ	678
ОЈ ГРАНЧИЦЕ ПУСТЕ...	680
ПУТНИК	681
МОЈА СТАЗА	682
***	683
ВИОЛИНИ	684
ХАРФО МОЈА...	685
***	687
***	688
У НОЋИ	689
НА ГРОБЉУ	690
***	691

МОЈА НОЋИ...	693
О, КУДА СТРЕМИШ, МОЈА ЖЕЉО ЛАКА?	694
У ПРОЉЕТНОЈ НОЋИ	695
О, НИКАД ВИШЕ...	696
ОМАР	697
ЛАКУ НОЋ	702
БАДЊЕ ВЕЧЕ	703
НОСТАЛГИЈА	704
МРАЗ	705
СТРАШНА ЈЕ ОВО НОЋ	706
ГОСПОЈИЦИ	709
НАШ СТАРИ ДОМЕ...	710
МОЈЕ ТИЦЕ, ЗБОГОМ	711
ПОШЉЕДЊЕ ВЕЧЕ У МАЛОМ ЛОШИЊУ	712
РУЖА	713
ТВОЈИХ РУЖА НЕМА...	714
НА ПУТУ	715
ЧАСОВИ	716
НА ЖАЛУ	717
НА ПО ПУТА	718
ПРЕТПРАЗНИЧКО ВЕЧЕ	719
СМИРАЈ	723
МОЈА ЉУБАВ	724
ПОД ЧЕМПРЕСИМА	725
ЈЕДНО ВЕЧЕ	727
МАТИ	728
ЕЈ КОЊИЦУ...	729
ТИ	730
НА ПРОЗОРУ	731
ЈЕСЕНИ МОЈА...	732
ЈЕСЕЊЕ СТРОФЕ	733
ПРОЛЕТЊА НОЋ	734
У ЈУТАРЊА ЗВОНА	735
КРАЈ	736

ЈУНАЦИМА

РАЊЕНИК	739
ГУСЛАМА	740
СРБИМА У МИТРОВИЦИ НА КОСОВУ	742
ЈУНАЦИМА	743
МАЈ	744
ПРЕД ИКОНОМ СВЕТОГ САВЕ	746
НА ДУНАВУ	748
ЂУРИ ЈАКШИЋУ	749
МИТИ ПОПОВИЋУ	751
НА СТРАЖИЛОВУ	752
ПЕПЕО СВЕТОГ САВЕ	753
ПОКЛИЧ ЗМАЈУ	755
МОМЕ МИЛОМ ДРУГУ	756
У ТУЋИНИ	757
ХИМНА	759
ВЕЧЕ НА СЕЛУ	760
ХАЦИ-ПАТАК	762
ПУТНИК НА ОДМОРУ	765
БИР ХАЦИ-БОБО	766
***	768
ЖИВОТ	770
ИЗ БИР ХАЦИ-БОБИНА ДОЛАФА	771
МАЈЦИ СВОГА НАРОДА	774
ПЛАЧ РОДИТЕЉА	775
МЛАДЕНЦИМА	776
ЈЕДАН ЛОВОРОВ ЛИСТ	777
МИС ИРБИЈЕВА	778
СТОЈАН [КОВАЧЕВИЋ]	779
ХИМНА ДРУШТВА „ПРОСВЈЕТЕ“	780
СТОЈАНУ НОВАКОВИЋУ	781
КУМАНОВО	782
ЛОВЋЕНУ	783
НАШ АПОСТОЛ	784
НОВО ПОКОЛЕЊЕ	785

ЛЕГЕНДА	786
СПОМЕН	787
ВОЈВОДИ СТЕПИ	788
КАЈМАКЧАЛАН	790
ГАВРИЛО ПРИНЦИП	791
НА ДАН ПРЕНОСА КОСТИЈУ	792
ГАВРИЛА ПРИНЦИПА И ЊЕГОВИХ ДРУГОВА	792
ПЕСМА У СЛАВУ АЛЕКСАНДРОВА	793
ПРЕЛАСКА ПРЕКО ДРИНЕ	793
МИЛИВОЈУ ДРАГУТИНОВИЋУ	795
ПЕСМА СРБИЈИ	796
ДАНИЛУ ИЛИЋУ И ЊЕГОВИМ ДРУГОВИМА	797

ДЕЧИЈЕ ПЕСМЕ

НЕВИНАШЋУ	801
МОЛИТВА МАЛЕ ЗОРИЦЕ	802
ЂАЧКА ПЈЕСМА	803
САНАК МАЛЕ ВИДЕ	804
ЦИГАНЧИЦА	806
ВЕДРА ДЕЦА	807
НА ПРОДАЈУ ЕВО ЗЕКЕ	808
ВЕРНО ДРУШТВО	809
ХРАНИТЕЉКА	810
БЕЛИ ЗЕКА	811
ЧЕСТИТКА	812
МИЛА	813
ЛАСТЕ	814
СЕЉАНЧИЦА	815
ПОВРАТАК	816
ПОВРАТАК ИЗ ПОЉА	817

АЛЕГОРИЈСКЕ ПЕСМЕ

БИЛО ЈЕДНО МОМЧЕ ЦРНОГОРЧЕ...	821
СВИЈЕТЛИ ДАН	824

ПРИПОВЕТКЕ

ОСВЕТА	831
КРАДЉИВЦИ	832
МАЈЧИНА СУЗА	835
АМАЗОНКА	845
ЉУБАВ СИРОТИЦЕ	849
ОЧЕ БЛАГОСЛОВИ	854
ПОШЉЕДЊИ ПОЉУБАЦ	862
НА ГРОБУ ЉУБАВИ	869
ДРУГ	876

ДРАМЕ

ПОД МАГЛОМ	887
ХАСАНАГИНИЦА	903
АНЂЕЛИЈА	931
НЕМАЊА	963
ПРЕД КАПИЈАМА СВ. ПЕТРА	979

ПРЕВОДИ

ИЗ НЕМАЧКЕ ЛИРИКЕ

Готфрид Аугуст Биргер: СЕЉАК СВОМЕ КНЕЗУ	989
Јохан Волфганг фон Гете: МОРСКА ТИШИНА	990
ПУТНИКОВА ВЕЧЕРЊА ПЈЕСМА	991
ВИЛИНСКИ КРАЉ	992
Фридрих фон Шилер: МОМЧЕ НА ПОТОКУ	993
Сигфрид Аугуст Малман: ЧЕЖЊА	994
Јохан Лудвиг Уланд: МОЈ ДОБРИ ДРУГ	995

Јозеф Фрајхер фон Ајхендорф: ЈАД	996
У ТУЋИНИ	997
Карл Теодор Кернер:	
НА РАСТАНКУ СА ЖИВОТОМ	998
Вилхем Милер: ЛИПА	999
ХРАБРОСТ	1000
Франц Фрајхер фон Годи: ЖУПНИК	1001
Јулијус Мозен: ЗАСПАЛО ЈЕЗЕРО	1002
Фридрих фон Сале: ЈЕСЕЊА ПЈЕСМА	1003
Фридрих Хебел: ДИЈЕТЕ	1004
Фридрих Вилхелм Вебер: ВЕЧЕРЊА ЗВОНА	1005
Карл Герок: ЈА БИХ КУЋИ ХТИО	1007
Волфганг Милер фон Кенигсвингер:	
ВЕЧЕРЊА ШЕТЊА	1009
Георг Хервег: БОЛ ЗА ДОМОВИНОМ	1010
СТРОФЕ ИЗ ТУЋИНЕ	1011
Херман Линг: ПОВРАТАК	1012
Ханс Хопфен:	
КАД СИ НА ЈАВИ ОСТАВИЛА МЕНЕ	1013
Фридрих Ниче: МОРАЛ ЗВИЈЕЗДА	1014
Густав Фалке: НЕК НАС ВЕДРЕ СМРТ ЗАТЕЧЕ	1015
ФИНИ СЛУХ	1016
ПЈЕСНИК	1017
Марија Јаничек: УХВАТИ ЈЕ!	1018
Херман Конради: ЉЕТНЕ РУЖЕ	1019
Рикарда Хух: СЈЕЋАЊЕ	1020
Ото Ерих Хартлебен: ВИЂО САМ ТЕ, ДРУЖЕ	1021
Текла Линген: СТАРИЦА	1022
Хуго Салус: ЧУДНО ВЕЧЕ	1023
Изабела Кајзер: МОЈА ДУША	1024
Густав Ренер: ИПАК	1025
Лудвик Јакобовски: УТЈЕХА У НОЋИ	1026
Емануел фон Бодман: МАЛИ ХРИСТОС	1027
Хуго фон Хофманстал:	
БАЛАДА СПОЉАШЊЕГА ЖИВОТА	1028
Рихард Шаукал: СВИРАЧ	1029
Лудвиг Финк: ИЗ „ЖЕНО, ТИ СЛАТКА“	1030
Ханс Бетге: ПРОЉЕТНО ВЕЧЕ	1031
Карл Булке: ТИ	1032
Агнес Мигел: МОЛИТВА	1033
Мари Маделен: РОБ	1034
Стефан Цвајг: ИСПУЊЕЊЕ	1035

ИЗ ХАЈНЕОВЕ ЛИРИКЕ

ЛИРСКИ ИНТЕРМЕЦО	1039
ПРОЛОГ	1039
ПЕСМЕ ИЗ РАЗНИХ ЦИКЛУСА	1065
НЕКАД	1065
ЈА ЉУБИМ	1066
ПОЗДРАВ	1067
СРЦУ	1068
САФИРИ СУ ОЧИ ТВОЈЕ	1069
ВЕЧЕ НА ЖАЛУ	1070
СНОВА МЕ ХВАТА СРЧАНОСТ СТАРА	1071
НОЋ	1072
СНЕВО САМ	1073
ОСАМЉЕНА СУЗА	1074
КАСНО ЈЕ	1075
МОЈОЈ МАТЕРИ	1076
МОРЕ СЕВЕРНО	1077
ПРВО КОЛО	
1 КРУНИСАЊЕ	1077
2 СУТОН	1079
3 ЗАЛАЗАК СУНЦА	1080
4 НОЋ НА ОБАЛИ	1082
5 ПОСЕЈДОН	1084
6 ИСПОВЕСТ	1086
7 НОЋ У КАЈИТИ	1087
8 БУРА	1089
9 МОРСКА ТИШИНА	1090

10 МОРСКО ПРИВИЂЕЊЕ	1091
11 ОСЛОБОЂЕЊЕ	1093
12 ПОКОЈ	1094
ДРУГО КОЛО	
1 ПОЗДРАВ МОРУ	1096
2 ОЛУЈА	1098
3 ПОТОПНИК	1099
4 СМИРАЈ СУНЦА	1101
5 ПЕСМА ОКЕАНИДА	1103
6 ГРЧКИ БОГОВИ	1106
7 ПИТАЊЕ	1109
8 ФЕНИКС	1110
9 МОРСКА БОЛЕСТ	1111
10 УЛУЦИ	1113
11 ЕПИЛОГ	1115
РОМАНЦЕ И БАЛАДЕ	1116
ЛОРЕЛАЈ	1116
СТАРА ПЕСМА	1117
МЛАДОМЕ НАРАШТАЈУ	1118

Сватоплук Чех:

ПЕСМЕ РОБА	1119
----------------------	------

Јохан Христоф Фридрих Фон Шилер:

ВИЉЕМ ТЕЛ	1159
---------------------	------

ПИСМА

.	1289
-----------	------

БИОГРАФИЈА	1417
----------------------	------